

РОЗДІЛ ІV. ХУДОЖНИКИ

4.1. Реалізм у творчості Михайла Цибулька. Ірина Тютюнник

Михайло Цибулько¹ – художник-графік та педагог, добре знаний у колах тернопільських художників, краєзнавців, вчителів образотворчого мистецтва. Він створив портрети багатьох представників місцевої інтелігенції, проілюстрував значну кількість видань, багато років навчав учнівську та студентську молодь основам образотворчої грамоти.

Окрім декількох газетних публікацій, які вийшли після персональних виставок художника, немає жодної фахової статті про творчість Михайла Цибулька, його ім'я не згадується у бібліографічному покажчику «Мистці Тернопільщини. Ч. 1. Образотворче мистецтво» (Тернопіль, 2015 р.) ні серед професійних художників, ні серед аматорів. Коротку біографію Михайла Цибулька подано у книзі літературознавця,

---

¹ Цибулько Михайло Богданович народився 1 січня 1949 року в с. Купчинці (нині Тернопільського району Тернопільської області) в інтелігентній родині. Закінчив місцеву середню школу. У 1967–1973 рр. заочно навчався в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова у Львові (нині – Українська академія друкарства) за спеціальністю «Графіка». Працював завідувачем бібліотеки у Купчинецькій середній школі (1967–1970), учителем малювання в Купчинецькій та Денисівській загальноосвітніх школах (1970–1977), вів факультатив з рисунку і живопису, фотогурток. У 1976 році – керівник районного об'єднання вчителів образотворчого мистецтва Козівського району.

Працював як художник-графік в обласних газетах «Вільне життя», «Ровесник», журналах «Тернопіль», «Русалка Дністровка». З 1977 р. – художній редактор редакційно-видавничого відділу обласного управління у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі. Від 1995 року – викладач образотворчого мистецтва, а з 1997–2005 роки – завідувач кафедри образотворчого мистецтва Тернопільського педагогічного інституту (нині – Національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, далі ТНПУ ім. В. Гнатюка) [10]. Помер Михайло Цибулько 11 липня 2017 року.

краєзнавця, бібліографа та земляка митця Володимира Хоми [9], в інформаційному бюлетені, де міститься інформація про лауреатів премії імені Іванни Блажкевич [4], у Тернопільському енциклопедичному словнику [1], та автобіографії з архіву ТНПУ ім. В. Гнатюка [10]. Цінними для дослідження стали спогади родини, співробітників та друзів художника, зокрема директора Денисівського краєзнавчого музею Богдана Савака, професорів факультету мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка Олега Смоляка та Оксани Дячок.

Мета дослідження – висвітлити особливості творчості Михайла Цибулька в контексті розвитку дизайну та образотворчого мистецтва Тернопільщини кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Хист до малювання у Михайла Цибулька проявився ще під час навчання у загальноосвітній школі. Так, вже в шостому класі він виготовив оригінальний альбом для кабінету іноземної мови «Домашні та дикі звірі», виконав олівецьві портрети письменників Івана Франка, Тараса Шевченка, Йоганна Вольфганга фон Гете, Джорджа Гордона Байрона, Джека Лондона та інших класиків української і світової літератури [9, с. 100]. Згодом Михайло Цибулько сім років працював учителем малювання у Купчинецькій та Денисівській загальноосвітніх школах, де опанував методику навчання дітей образотворчої грамоти, розумів дитяче сприйняття мистецтва, удосконалював свій педагогічний малюнок. Згодом ці знання знадобилися художникові при керуванні педагогічною практикою та у викладанні методики образотворчого мистецтва для студентів.

Професійну художню освіту Михайло Цибулько отримав в Українському поліграфічному інституті ім. І. Федорова у Львові за спеціалізацією «Оформлення та ілюстрування книги» та здобув кваліфікацію «художник-графік з оформлення та ілюстрування книги». Тут він ґрунтовно опанував оригінальну та друковану графіку, мистецтво шрифту, композиційні прийоми виконання художніх елементів книги.

Живописні картини є рідкістю у доробку митця. Так, у 1970-х роках для Денисівського районного краєзнавчого музею художник створив олійну діораму «Бій над Стрипоєю», що показує один з епізодів війни у нашому краї навесні 1944 р. [9, с. 100]. Тут реалістично відображене жахіття війни із численною бойовою технікою – танками, гарматами, літаками на тлі відкритого річкового пейзажу. Міцний рисунок, чіткість промальовування мотивів, їх реалістичне трактування дало змогу авторові виконати виразне життєво правдиве полотно.

Після закінчення поліграфічного інституту Михайло Цибулько зосередився на ілюструванні книг як художній редактор редакційно-видавничого відділу обласного управління в справах видавництв, поліграфії і книжкової торгівлі. Крім того, у цей час митець працював і в редакції журналу «Тернопіль» та «Русалка Дністрова». Майже за вісімнадцять років він оформив сотні книг, буклетів, плакатів, листівок. Деякі роботи були відзначені на всесоюзних та республіканських конкурсах-оглядах дипломами переможця і учасника.

Робота графічного дизайнера наприкінці ХХ ст. у тернопільських видавництвах передбачала розробку переважно обмежених за кольором обкладинок та поодиноких ілюстрацій для здешевлення продукції. У таких тонких книжках місцевих авторів ілюстрації друкувалися на тому ж папері, що і текст, а не окремим багатоколірним блоком. Тому до художника висувалися досить значні обмеження щодо барвистості та кількості малюнків.

Переважає більшість проаналізованих нами видань, які оздоблював Михайло Цибулько, видані у 1991–1994 роках. Найчастіше він виконував малюнки лише до обкладинок, серед яких є ілюстровані та шрифтові. Початок 1990-х років був періодом хвилі національного відродження, коли друком почала виходити велика кількість збірок місцевих письменників та поетів, книг, буклетів на патріотичну, краєзнавчу тематику. Так, на початку 1991 року Михайло Цибулько оздобив книгу

Олега Смоляка «Світлиця», яка мала великий успіх і розійшлась тисячним тиражем. Оскільки пік творчості художника припав на саме на цей період, то переважаючою за змістом була виразна національно символічна графіка, яка залишалась для нього улюбленою і надалі.

На обкладинках Михайла Цибулька можемо спостерігати досить прості, буденні мотиви, виконані у чорно-білому варіанті (підкольоровлені уже при друці у видавництві) – пейзаж, елементи натюрморту, рослинно-квіткові мотиви, обличчя та постаті людей у сюжетних композиціях. Проте при поєднанні із заголовком художник досягав завжди нового звучання композиції, гри форм, чіткого структурування поля аркуша.

Зокрема, у пейзажах Михайло Цибулько виразно підкреслює або вертикалі гірського пейзажу, високих сосен («Заграю на обірваній струні» Петра Палія) або горизонталі рівнинного краєвиду («Провесінь» Олега Смоляка; «Кривавий тан» Василя Савчука). Напрямо добре передано штрихуванням довгими рисками, поділом аркуша навпіл по вертикалі чи розміщенням шрифту горизонтально у крайніх смугах аркуша. На обкладинці «Кривавий тан» вдало використано червоний колір, його поєднання з чорним та білим. Зображення спалахів у небі, колючого дроту разом з колористикою передають трагізм війни, гнітючі, тривожні емоції.

У малюнку «Сопигора» для книги Богдана Бастюка показано ліричний пейзаж з виткою сільською дорогою, чітко освітленими хатами та церквою вдалині. Напрямо літер заголовку допомагає спрямувати погляд глядача в глибину простору (іл. 4).

На обкладинці Петра Тимочка «Трагедія зради або українська трагедія» зображено три реалістично правдиві та дещо узагальнено трактовані обличчя, доповнені мотивом колючого дроту, фрагментів ґрат (іл. 3). Ракурс в анфас додає образам статичності, що дає можливість художнику образно передати міцність духу та непохитність українського народу. На обкла-

динці В'ячеслава Будзиновського до книги «Ішли діди на муки» показана така ж тричастинна композиція, де фронтально зображені мужні обличчя зі сміливим, відкритим поглядом. Образи укладені у своєрідні вертикальні смуги, куди вписується рубаний міцний штрих горизонтального спрямування, що додає малюнку статички.

На обкладинці книги Михайла Генсіцького «Колосок любові» зображено два молодих обличчя, а третім елементом виступає образ сонця. Така плакатність та монументальність трактування образів була дуже поширена в українському мистецтві другої половини ХХ ст.

Зовсім по-іншому показане обличчя на обкладинці книги «Чашка чорної кави» Василя Василька. Воно подане у реалістичному повороті, контрастно освітлене і передає характер конкретної особи.

На обкладинці книги Євгена Зозуляка «Материзна» композиційним центром виступає постать матері з дитиною на руках на тлі великого обрису сонця. Дрібніші мотиви дерев, неба, зораного поля, пшеничних колосків деталізовані, заповнені рівними та округлими штрихами, що робить малюнок цікавим для розглядання. Каркас структурування зображального поля підтримано декількома вертикальними лініями, укладеними у тонку смугу. Чіткість композиції згладжено хвилястістю промінців, борозен ріллі, напрямком колосків тощо.

На малюнку для книги Олександра Бугая «Замах на Селену» зображено космічний пейзаж із жіночою постаттю. Попри те, що фігура у русі динамічна, але елементи тла – фрагмент кулі планети, деталі кам'янистого пейзажу, напрямок шрифту урівноважують композицію і повертають її до статичності.

Рідше трапляються виразно динамічні малюнки. Так, зображення до обкладинки книги Людмили Кірик-Радомської «Неспокій» укладене у діагональну смугу. Тут мотиви голубів, квітів, дерев спрямовані угору – до сонця і зірок. Така геомет-

рія картинної площини якнайкраще відображає враження читача від змісту поезій.

Малюнок до обкладинки Олега Смоляка «Народознавство» Михайло Цибулько композиційно поділив навпіл. Зверху показані діти, які колядують, а знизу – ведуть великодні гаївки. На малюнку «Музичний фольклор Тернопільщини» зображення танку двох постатей укладено у квадрат, який доповнено округлими абстрактними елементами.

Існує група публікацій, де, окрім обкладинок, Михайло Цибулько виконував і ілюстрації також до форзаців, фронтисписів, розділів, малював орнаментально-декоративні заставки, віньетки, мініатюри тощо.

До таких повно проілюстрованих книг належить видання 2007 року Степана Лукасевича «Рай у стрісі» [5]. На обкладинці бачимо гірський пейзаж, виконаний аквареллю. На початку 2000-х років можливості друку дали змогу передавати різні відтінки та фарбові тональні переходи, що значно збагачувало діапазон можливостей дизайнера. Тут, а також у читанці для дітей «Рости на щастя України-мами», текст книги проілюстрований невеликими мініатюрами, заставками. Те, що одна частина ілюстрацій виконана тушшю та пером, інша – м'яким графітним олівцем свідчить, що художник мав у своєму розпорядженні велику базу малюнків, які підбирав для оздоблення книги, залежно від її змісту.

Ілюстрування поеми Євгена Зозуляка «Соло для камерного хору» мало інший характер [2]. Тут усі елементи – обкладинка, форзац та ілюстрації намальовані спеціально для цього твору і якнайповніше передають його зміст. Усі зображення тут чорно-білі, контрастні. На обкладинці заголовки вміщено у квадрат, утворений прутами ґрат.

Характерною рисою віньеток та кінцівок є їх компонування у формі кругів або так званих медальйонів. Там найчастіше зображені кургани, братські могили та, оспівані у народних піснях, національні символи – лелеки, калина, хліб і сіль

тощо. Улюбленою для Михайла Цибулька стала і нарбутівська стилістика оздоблення книг з тяжінням до пишних барокових орнаментальних мотивів, розробки рослинних елементів візерунковими колами, що має давню народну символіку.

На фронтисписах книг художник часто вміщував портрети письменників та поетів, які дуже любив малювати для авторів – Петра Тимочка («На канадській землі»), Богдана Мельничука («Яр. Вибрані новели»), Неоніли Петраш («Дорога надії»), Олега Смоляка («Провесінь»), Євгена Зозуляка («Соло для камерного хору») та ін. Спочатку це були малюнки А3-го формату, оцифровані та відповідно адаптовані до друку (змаштовані). Портрети митець виконував і спеціально для журналів. Так, у випусках журналу «Тернопіль» за 1991–1993 роки вміщено близько 40 портретів українських літераторів, видатних культурних діячів: патріарха Йосифа Сліпого, кардинала Мирослава-Івана Любачівського, Лесі Українки, Михайла Драгоманова, Івана Дзюби, Євгена Маланюка, Осипа Барвінського, Павла Чубинського та ін. Портретами Михайла Цибулька проілюстровано і номери інших років цього видання. Можемо припустити, що вони малювались значно меншого розміру, оскільки виконані досить крупними штрихами. Деякі портрети зроблені тушшю та пером крапковою манерою чи виразними штрихами і те, що вони належать Михайлу Цибульку є сумнівним, їхнє авторство не можемо ні спростувати, ні підтвердити. Олівцеві ж портрети, без сумніву, виконані художником.

Проаналізувавши ілюстрації та заставки митця, бачимо, що вони завжди сюжетно-оповідні, реалістичні, врівноважено статичні. Це відповідало тогочасним тенденціям оздоблення книги. Улюбленими графічними засобами виразності та технічними прийомами художника була крапкова та лінійна манера виконання тушшю, штрихування графітним олівцем, значно рідше – ліногравюра.

Майстерність шрифтових композицій художника можемо спостерігати в обкладинках для книг Романа Гром'яка «Вертеп», Матвія Стахіва «Україна проти більшовиків», Людмили Кірик-Радомської «Химерна доля», Богдана Савака «Бій козаків під Купчинцями та Денисовом», Олега Смоляка «Світлиця», Бориса Хижняка «Прости, Україно» та ін. Улюбленим за стилістикою для Михайла Цибулька став націоналізований церковнослов'янський шрифт із адаптованими до сучасності елементами. Таке оздоблення спостерігаємо також у літературно-мистецькому і громадсько-політичному часописі «Тернопіль» та літературно-громадській, культурологічній газеті «Русалка Дністрова». Порівнявши заголовки багатьох творів, бачимо, що художник завжди дещо варіює написання окремих елементів літер, проміжків між ними, не змінюючи, проте, їх загальної пізнавальної стилістики. Окрім цього шрифту, митець створював і власні гарнітури, вміло підбираючи їх до змісту творів. Кожен напис, заголовок ставав цікавою композицією із певним художнім трактуванням – визначеним розміром і малюнком, варіантом графічного заповнення, компонованням із тлом.

Лаконічнішим був дизайн обкладинок навчальних видань, які Михайло Цибулько виконував для співробітників, будучи вже викладачем ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тут поле аркуша членувалося декоративними геометричними фігурами та смугами, створюючи прості, але вишукані композиції (посібники Зіновія Онишківа, Надії Васильківської). Малюнки для книжок 2011–2014 років були намальовані традиційним ручним способом, оскільки художник не володів комп'ютерною графікою.

1993 року Михайло Цибулько став першим лауреатом всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Іванни Блажкевич² (разом із поетом Михайлом Левицьким і краєзнавцем Володимиром Хомою) за популяризацію творчості письменниці, зокрема за оформлення Денисівського краєзнавчого му-

---

² Вона була заснована 1993 року Тернопільським обласним управлінням по пресі та редактором журналу «Тернопіль».

зею [4]. Так, на замовлення директора Богдана Савака художник виконав портрет Іванни Блажкевич, Тараса Шевченка, екслібрис та інші твори.

Згаданий книжковий знак намальований тушшю та пером. Композиційним центром тут є зображення буханця хліба на вишитому рушнику та розгорнутий Кобзар. Ці найсвітліші і найкрупніші плями доповнюють дрібніші мотиви – козацька шабля, гроно калини, згорток паперу, чорнильниця та поличка із книгами, що відсилає нас до роду діяльності власника екслібрису Богдана Савака. Усі елементи укладені в умовний прямокутник, дещо стилізовані, подані спрощено з ледь окресленим об'ємом. Михайло Цибулько застосовує улюблений прийом – поєднання вертикально спрямованих ліній із діагональними, рівних і чітких зі злегка округлими і ламаними. Попри деяку умовність, лаконізм подачі, знаковість, предмети все ж залишаються реалістичними, читаються чітко і виразно.

Чи не найкраще Михайло Цибулько проявив себе у портретуванні. Він був настільки вправним у побудові, що відразу безпомилково вловлював пропорції деталей голови натурника, характерні риси та емоції, що проглядалися на його обличчі. Художник часто зображав не загальні обриси голови, а спочатку промальовував очі, ніс, губи. Михайло Цибулько передавав об'єм, наносячи лише один-два шари штрихів, відразу ставлячи їх за формою і даючи необхідний тон, підбираючи різні за довжиною і натиском штрихи, варіюючи їх ритміку, десь залишав пробіли, досягав діапазону м'яких тональних переходів. Така манера малюнку давала змогу працювати дуже швидко, виконувати легкі зображення, не переобтяжені зайвими деталями. Потрібно сказати, що митець дуже любив підмічати індивідуальні риси кожної людини, сам підшукував собі натурника, входячи в азарт, малював за будь-якої нагоди. Колісь, за словами Михайла Цибулька, провідуючи батька у лікарні, встиг виконати портрети усіх пацієнтів палати та їхніх родичів. Працюючи у вузі, він змалював багатьох своїх спів-

робітників та студентів. Михайло Цибулько використовував переважно м'який графітний олівець і лише зрідка інші графічні матеріали (кольорові олівці, сангіну тощо). Тло художник залишав пустим або штрихував рівномірно, завуальовуючи риси чи роблячи їх, навпаки, добре помітними. Значно рідше фон трактувався абстрактно, мав виразне діагональне чи вертикальне спрямування. Цікавим є прийом подачі образу у портреті доньки художника Михайла Кузіва – «зрізування» частини зображення мозкової частини голови під вертикальну лінію, формуючи таким чином прямокутник у прямокутнику та зосереджуючи увагу на обличчі дівчинки.

Схильність до правдивої передачі дійсності, треноване зірке око, художня інтуїція, власна легка манера олівцевого штрихування сформували Михайла Цибулька як досвідченого академічного портретиста. За словами тогочасного директора Тернопільського обласного краєзнавчого музею Степана Костюка, у технічно невибагливій майстерності такий художник на Тернопільщині єдиний. Потрібно зауважити, що митець не став виразником львівської художньої школи, з її схильністю до площинності, деформації, стилізації, а виробив власну манеру малюнку, з якою надалі не експериментував.

Михайло Цибулько довгий час не виставляв портрети на показ публіці. Перші персональні виставки графіки художника відбулися за проханням його друзів лише 2009 року, коли митцю вже минуло 60 (фойє головного корпусу ТНПУ ім. В. Гнатюка та у Збаразькому державному історико-архітектурному заповіднику) [3]. Пізніше твори експонувались у м. Волочиськ (2011 р.), Тернопільському обласному краєзнавчому музеї, в Українському домі «Перемога», у виставковому залі Бережанського державного історико-архітектурного заповідника (усі 2015 р.) [6; 7]. Художник завжди представляв від 60 до 100 графічних портретів сучасників, відомих художників, письменників, громадських діячів та знайомих. Так, відомими є образи Андрія Шептицького (2001 р., виконаного для

Церкви Матері Божої неустанної помочі), великомучеників УГКЦ Василя Величковського, Івана Зятика, Зенона Ковалика, Миколи Чарнецького (2002 р.); Володимира Івасюка, Назарія Яремчука (2004 р.), Тараса Шевченка (2005 р.), Леся Курбаса, Костянтина Станіславського, Бертольда Брехта (2006 р.) та ін. Зі слів художника, він мав задумку намалювати портрети ще героїв Євромайдану – так звану «небесну сотню». Проте цим планам не судилося збутися через передчасну смерть митця.

Часто митець малював декілька портретів одного і того ж натурника, один з яких віддавав, а другий, більший за розміром, залишав як виставковий варіант. Так, улюбленими форматами художника стали 30х40 см, 60х80 см, рідше – 100х140 см та 120х160 см. У більших за розміром графічних листах образи були більш деталізовані, але їх загальна стилістика залишалась незмінною.

Останньою стала меморіальна виставка творів Михайла Цибулька «Портрет як дзеркало душі» 2020 року у Тернопільському обласному художньому музеї [8]. Сьогодні там зберігається близько 50 художніх портретів. Ще декілька десятків картин належать Денисівському краєзнавчому музею.

Близько 22-х років Михайло Цибулько був практично єдиним автором оформлення інтер'єру ТНПУ ім. В. Гнатюка. Так, він виконав дизайн стендів третього поверху корпусу факультету підготовки вчителів початкових класів та емблеми і хоругви усіх факультетів університету (2001–2007), емблеми Інституту мистецтв, інформаційних стендів тощо (2006). Художник майстерно застосовував різноманітні композиційні побудови в колі, смузі, квадраті, формі так званого готичного щита. Самі зображення Михайло Богданович виконував із самоклеючої плівки, що дало можливість працювати швидко, досягати яскравості барв. Бездоганна симетрична композиція, змістова виразність, лаконізм кольору, поєднання різних за розміром елементів дають підставу говорити про кожен із об'єктів дизайну як про твір графічного мистецтва.

Михайло Цибулько виконав плакати для Тернопільського обласного краєзнавчого музею, фірмовий знак ТОВ «Торгівельна фірма «Бона» (Кременець, 2002), логотип і фірмовий знак «Новозбручанська» (Тернопіль, 2003), вивіску на фасаді Тернопільського вищого професійного училища ресторанного сервісу і торгівлі та ін. [10].

З 1995 року Михайло Богданович був зарахований викладачем мистецьких дисциплін у Тернопільському педагогічному інституті (нині – національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка), а протягом 1997–2005 років завідував кафедрою образотворчого мистецтва. Він проводив лекційні, лабораторні та семінарські заняття з дисциплін «Методика образотворчого мистецтва», «Академічний рисунок», «Художньо-прикладна графіка», «Історія книжкової графіки», «Шрифти», керував дипломними роботами та педагогічною практикою. Спогади колишніх студентів Михайла Богдановича та авторки статті дають змогу охарактеризувати його методику викладання як таку, що побудована на власному прикладі, педагогічному малюнку та поясненні. На заняттях з академічного малюнку художник завжди виконував в аудиторії окрему роботу, демонструючи поетапність побудови, манеру штрихування, правила композиції. Крім цього, він часто виправляв помилки на студентських роботах, допомагаючи таким чином початківцям. Лекційні заняття завжди були емоційними та захопливими через професійний наочний виклад теоретичної інформації, цікаві розповіді та спогади зі шкільної практики. Важливою рисою для педагога, якою володів Михайло Цибулько, була справедливість оцінки, похвала та підтримка. Оцінювання ставало цікавим процесом, коли студенти гуртувалися навколо наставника та з увагою слухали його доброзичливі коментарі і доступні пояснення.

Ще однією гранню Михайла Цибулька як педагога була любов до читання і колекціонування книг, яка, мабуть, сформувалась ще тоді, коли він працював завідувачем бібліотеки у Купчинецькій середній школі. Робота вчителем та викладачем образотворчого мистецтва дала можливість митцю зібрати власну велику бібліотеку книг з образотворчого мистецтва. Студенти, у яких Михайло Богданович був науковим керівником, часто зверталися до наставника за допомогою при написанні тексту дипломних робіт, і він завжди рекомендував літературу зі своєї книгозбірні, допомагав з її підбором. Викладач був широко ерудованою людиною у сфері українського та зарубіжного мистецтва, на заняттях часто цитував художників-класиків, знав багато біографій та ділився ними зі студентами. Так, він часто любив повторювати «Малювати потрібно те, що бачиш, але потрібно знати те, що малюєш», сповідуючи принципи академічного реалізму.

Пристрастю митця була і художня фотографія. Михайло Богданович часто робив світлини студентів, академічних груп на заняттях, виїзних пленерах, екскурсіях тощо. Варто зауважити, що графічні портрети він часто виконував саме з фотографій.

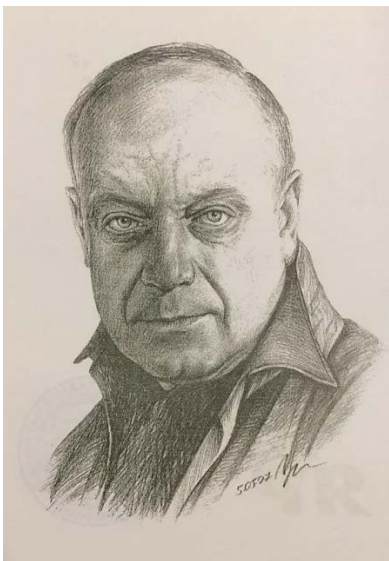
Схильність Михайла Цибулька до правдивої реалістичної передачі дійсності у портретах та ілюстраціях окреслила велике коло прихильників його творчості. Експозиції персональних виставок засвідчили масштабність графічного доробку автора, його талант та професіоналізм, відшліфований постійною працею. Як один із перших тернопільських дизайнерів, митець виконав значну кількість графічної продукції, вміло використовуючи усі засоби виразності – конструктивні, шрифтові, знакові, декоративні, зображальні.

Михайло Цибулько, добре знаний у колах тернопільських художників, краєзнавців, літераторів, міг вступити у Тернопільську організацію Співки художників України, та як особи-

стість залишався скромною людиною, не прагнув публічного визнання та слави. Маючи велику притягальну силу характеру, вмів на одному рівні комунікувати зі співробітниками, знайомими, студентами. Можемо стверджувати, що Михайло Богданович власним прикладом та педагогічними настановами виховав цілу плеяду вчителів образотворчого мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'янова І., Мельничук Б. Цибулько Михайло Богданович. // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль, 2008. Т. 3 : П–Я. С. 572.
2. Зозуляк Є. Соло для камерного хору: поема. Тернопіль: Тернопільська обласна друкарня, 1995. 116 с.
3. Іващук М. Сто постатей художника-графіка. Свобода. 2009. 29 трав. С. 3.
4. Лауреати премії імені Іванни Блажкевич – наші земляки : інформ. бюлетень / Терноп. обл. б-ка для дітей; уклад. Н. Я. Нефедорів, М. Д. Колопенюк. Тернопіль, 2017–2018. 59 с.
5. Лукасевич С. Рай у стрісі. Тернопіль: Сорока, 2007. 188 с.
6. Савак Б. Поколінням залишає портрети земляків: [відкриття в обл. краєзн. музеї вист. робіт М. Цибулька]. Вільне життя плюс. 2015. № 20 (13 берез.). С. 8.
7. Савак Б. Портретний вернісаж земляка-художника. Вільне слово. 2015. 20 берез. С. 5.
8. Томин В. Виставка, на якій роздають роботи художника. Сільський господар. 2020. 9 грудня.
9. Хома В. Старовинні Купчинці. Тернопіль: Горлиця, 2000. 232 с.
10. Цибулько Михайло Богданович. Автобіографія. З архіву ТНПУ ім. В. Гнатюка (рукопис).

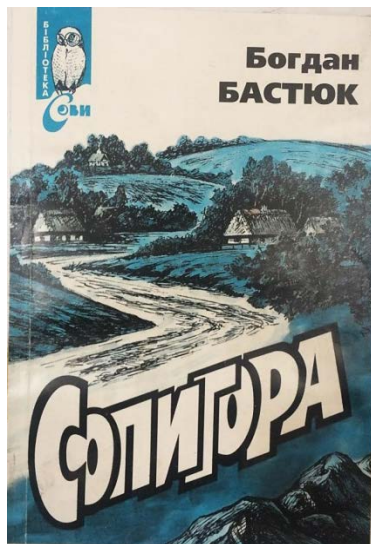
Іл. 1. Портрет
Богдана Мельничука

Іл. 2. Екслібрис
Богдана Савака

Іл. 3. Обкладинка книги Петра
Тимочка «Трагедія зради або
українська трагедія», 1992 р.

Іл. 4. Обкладинка книги Богдана
Бастюка «Сопигора», 2003 р.